

prof. dr hab. Bożena Ostromięcka-Fraćzak

OCENA

dorobku naukowego, dydaktycznego i organizacyjnego Pani dr hab. Jolanty Nocoń, profesora nadzwyczajnego Uniwersytetu Opolskiego, w związku z ubieganiem się o tytuł naukowy profesora

Dokonania w obszarach wymienionych w nagłówku mojej oceny stawiają dr hab. Jolantę Nocoń wśród najbardziej zasłużonych dla polskiego językoznawstwa, szczególnie zaś w dziedzinie lingwodydaktyki. Na podkreślenie zasługuje zwłaszcza wielowarstwowość jej dokonań naukowych oraz ścisły związek między własną aktywnością naukową i kierowaniem badawczymi projektami krajowymi i międzynarodowymi a działalnością dydaktyczną, organizacyjną i popularyzatorską.

1. Sylwetka Kandydatki

Dr hab. Jolanta Nocoń, lingwistka związana prawie przez całe życie zawodowe z Opolem, w tym w większości z Uniwersytetem Opolskim, będzie miała wkrótce 60 lat. Studia na kierunku filologia polska w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Opolu ukończyła w 1983 roku i od tego czasu co trzynastacie lat zdobywała kolejne stopnie naukowe; w 1996 roku doktora nauk humanistycznych w zakresie językoznawstwa (rozprawa doktorska *„Podręczniki do nauki o języku w aspekcie dydaktycznym i językowym”*), następnie w 2009 stopień doktora nauk humanistycznych w dyscyplinie językoznawstwo (rozprawa habilitacyjna *„Podręcznik szkolny w dyskursie dydaktycznym – tradycja i zmiana”*). Obecnie, po 10 latach od uzyskania stopnia doktora habilitowanego Pani Jolanta Nocoń ubiega się o tytuł profesora. Piszę o

tym, aby pokazać, że jest to kandydatka o dużym doświadczeniu naukowym i typowej drodze rozwojowej polskiego naukowca.

Podobnie też przebiegała Jej praca zawodowa. Nieprzypadkowo przecież zarówno w doktoracie, jak i później w rozprawie habilitacyjnej Pani dr hab. Jolanta Nocoń zajęła się wielowymiarową analizą podręczników szkolnych w różnym aspekcie. Była do tego dobrze przygotowana, gdyż zaraz po ukończeniu studiów podjęła pracę jako nauczycielka języka polskiego (1983-1987) w różnych szkołach podstawowych, następnie pracowała jako asystent w Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli w Opolu w Sekcji Diagnostyki Pedagogicznej (1988-1990). W międzyczasie ukończyła studia podyplomowe „Współczesna dydaktyka z elementami pomiaru dydaktycznego” w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Bydgoszczy (1990), co pozwoliło Jej podjąć pracę najpierw w Zakładzie Technologii Kształcenia WSP w Opolu (1988-1991), a następnie w Zakładzie Dydaktyki Języka i Literatury Polskiej w Instytucie Filologii Polskiej Uniwersytetu Opolskiego, gdzie pracuje obecnie. Tym Zakładem (przemianowanym później na Zakład Polonistyki Stosowanej) kieruje od 2002 roku. W ciągu prawie trzydziestu lat pracy w Uniwersytecie Opolskim pełniła wiele funkcji, w tym również kierowniczych; była m.in. wicedyrektorem Instytutu Filologii Polskiej (1996-2002, 2009-2012), dyrektorem Instytutu Polonistyki i Kulturoznawstwa (od 2016 i obecnie), kierownikiem studiów podyplomowych, a także członkiem różnych komisji uniwersyteckich. W osobie dr hab. Jolanty Nocoń widać doskonale połączenie praktyki dydaktycznej z zainteresowaniami naukowymi i talentem organizacyjnym.

2. Naukowa aktywność przed habilitacją

Naukową aktywność przedhabilitacyjną przedstawiam tutaj skrótowo, ponieważ została ona już wcześniej oceniona pozytywnie przez recenzentów w postępowaniu habilitacyjnym z 2009 roku. Warto jednak podkreślić, że monografia habilitacyjna „*Podręcznik szkolny w dyskursie dydaktycznym* –

tradycja i zmiana” (Opole 2009) otrzymała nagrodę naukową w dziedzinie językoznawstwa im. Kazimierza Nitscha, przyznaną przez Polską Akademię Nauk Wydział I Nauk Humanistycznych i Społecznych. W okresie między doktoratem i habilitacją Pani dr hab. Jolanta Nocoń brała udział w trzech projektach badawczych; dwu z KBN i jednym ministerialnym. Pierwszy, realizowany w latach 1996-97 dotyczył podręczników szkolnych do nauki o języku. Jego pokłosiem była rozprawa doktorska oraz monografia „*Polecenia i pytania w podręcznikach do nauki o języku*” (Opole 1997). W latach 2003-2006 współpracowała z Uniwersytetem Śląskim nad projektem KBN „*Badania nad komunikatywnością i funkcjami podręczników kształcenia językowego w zreformowanej szkole*”. W latach 2007-2009 realizowała własny projekt badawczy „*Podręcznik szkolny w dyskursie dydaktycznym –tradycja i zmiana*”, finansowany ze środków ministerialnych. Monografia opublikowana pod tym samym tytułem (Opole 2009) stała się podstawą przewodu habilitacyjnego. Przed habilitacją oprócz wymienionych dwu monografii opublikowała w czasopiśmie krajowych i zagranicznych 6 rozpraw oraz 30 artykułów w opracowaniach zbiorowych. Część z nich powstała w wyniku wystąpień z referatami na konferencjach krajowych i międzynarodowych. W tym okresie dominuje tematyka dyskursu edukacyjnego i jego stylu przede wszystkim w podręcznikach szkolnych, chociaż Autorka nie stroni również od stylistyki tekstów literackich, np. A. Mickiewicza, J. Słowackiego, J. Tuwima, M. Jasnorzewskiej-Pawlikowskiej i utworów religijnych.

3. Naukowa aktywność po habilitacji

Zainteresowania naukowe Kandydatki od samego początku koncentrowały się wokół dwu zagadnień badawczych: stylistyki tekstu i dyskursu przede wszystkim edukacyjnego oraz lingwodydaktyki, rozumianej jako dział lingwistyki stosowanej.

Po habilitacji w 2009 roku nastąpił wzmożony okres aktywności zawodowej, o czym najlepiej świadczą liczne publikacje Kandydatki do tytułu profesora; 17 autorskich rozpraw, opublikowanych w czasopismach krajowych i zagranicznych oraz 19 publikacji w opracowaniach zbiorowych i seriach wydawniczych. W części z nich autorka jest równocześnie współredaktorem tomów. Przede wszystkim należy tu wspomnieć o serii wydawniczej *Język a Edukacja*, tomy 1-4 oraz 6, tomach zbiorowych *Uczeń w świecie języka i tekstów*, *Filologiczny widnokrąg Obrazy stare i nowe*, *Style współczesnej polszczyzny Przewodnik po stylistyce polskiej*. Niektóre publikacje są rezultatem wystąpień na konferencjach (28) i wygłoszonych tam referatów. Ukoronowaniem osiągnięć tego okresu jest tzw. książka profesorska „*Lingwodydaktyka na progu XXI wieku Konteksty-koncepcje-dylematy*” (Opole 2018), którą przedstawię oddzielnie.

Pragnę podkreślić, że pohabilitacyjny dorobek naukowy Pani dr hab. Jolanty Nocoń jest bardzo znaczący, nie tylko pod względem ilości publikacji, lecz także pod względem ich znaczenia naukowego. Prace te odznaczają się ciekawym ujęciem problematyki, dojrzałością i precyzją analiz oraz oryginalnością interpretacji. Wiele z nich zawiera nowe spojrzenie na dotychczasowe ujęcia teoretyczne, bądź proponuje nowe rozwiązania w tym zakresie, np. „*Dyskurs edukacyjny i jego społeczny zasięg*” (Opole 2013). Dotyczy to także artykułów związanych ze szczegółowymi zagadnieniami dyskursu edukacyjnego: dialogiem lekcyjnym (Opole 2012), stylistycznymi aspektami dyskursu edukacyjnego (Białystok 2011), dyskursem edukacyjnym w Internecie (Katowice 2016), wariantywnością stylu tekstu w perspektywie edukacyjnej (Opole 2018) itd. Wiele prac ma obok wartości naukowej także znaczenie praktyczne. Przykładowo wymienię tu rozprawy o rozwijaniu kompetencji leksykalnej i leksykologicznej (Katowice 2016), diagnozowaniu sprawności mówienia (Poznań 2015), rozwijaniu i doskonaleniu kompetencji

tekstotwórczej (Wrocław 2012) itd. Przedmiotem rozpraw były także różne teksty uczniów oraz badanie efektywności kształcenia językowo- komunikacyjnego i roli nauczyciela, szczególnie nauczyciela polonisty.

Publikacje z zakresu lingwodydaktyki sprawiły, że dr hab. Jolanta Nocoń stała się osobą znaną i docenianą w środowisku językoznawców polonistycznych (i nie tylko ich). Jako ekspert kierowała dwoma grantami badawczymi, realizowanymi na zlecenie Instytutu Badań Edukacyjnych w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego: „*Dydaktyka literatury i języka polskiego w gimnazjum w świetle nowej podstawy region II*” oraz „*Diagnoza przedmaturalna z języka polskiego*”. Dzięki tym grantom powstały obszerne raporty oraz rozprawy naukowe, które są odbiciem analiz i wniosków z przeprowadzonych badań. Ponadto brała udział w trzech projektach zespołowych: pilotażu nowych egzaminów maturalnych (na zlecenie Centralnej Komisji Egzaminacyjnej) oraz dwu projektach realizowanych na Uniwersytecie Opolskim. Na zamówienie instytucji publicznych przygotowała różne ekspertyzy (7), dla wydawnictw naukowych pisała recenzje wydawnicze (10), publikowała recenzje monografii naukowych(4).

Drugi krąg zainteresowań Kandydatki do tytułu profesora wiąże się ze stylistyką tekstu. Należy tu przykładowo wymienić rozprawy o wariantowości stylu tekstu w perspektywie edukacyjnej (Opole 2018), stylu i stylistyce w kształceniu językowym (Opole 2016), stylu dydaktycznym (Opole 2011), stylu wypowiedzi pisemnej licealistów (Warszawa 2010) i inne. Za największe osiągnięcie w tym zakresie Autorka uważa, z czym w pełni się zgadzam, kierowanie grantem „*Styl współczesnego języka polskiego*” i zespołem 12 naukowców z trzech uczelni, czego efektem jest monografia zbiorowa „*Styl współczesnej polszczyzny Przewodnik po stylistyce polskiej*” (Kraków 2013). Pani dr hab. Jolanta Nocoń jest autorką rozdziału „*Styl dydaktyczny –styl dyskursu dydaktycznego*” i zarazem współredaktorką tomu. Rozdział ten jest

jedyną jak do tej pory syntezą badań nad stylem dydaktycznym/stylem dyskursu dydaktycznego.

Jeśli chodzi o osiągnięcia dydaktyczne, to dr hab. Jolanta Nocoń wypromowała 47 magistrów i 15 licencjatów. Prowadziła różnorodne zajęcia na studiach pierwszego, drugiego i trzeciego stopnia. Uzyskanie samodzielności naukowej otworzyło Jej drogę do dalszego promowania swoich uczniów. Była promotorem rozprawy doktorskiej obronionej w Uniwersytecie Opolskim w 2014 roku, w 3 już otwartych przewodach doktorskich jest też promotorem, 3 następne są w toku. O Jej autorytecie naukowym najlepiej świadczy fakt, że była recenzentem w 5 przewodach doktorskich i 11 przewodach habilitacyjnych przeprowadzonych w różnych uniwersytetach. Była też sekretarzem komisji w przewodzie habilitacyjnym w UO w 2016 roku oraz członkiem komisji w przewodzie habilitacyjnym na UJ (2013) i UG (2014). Jest członkiem wielu zespołów eksperckich i komisji krajowych oraz międzynarodowych. Współpraca międzynarodowa z uniwersytetem w Brnie i Pradze związana jest z udziałem w zespole badawczym oraz uczestnictwem w programie Erasmus+teaching. Od 2018 roku jest członkiem Komisji Stylistycznej Międzynarodowego Komitetu Słowistów.

Pani dr hab. Jolanta Nocoń ma również duże osiągnięcia w działalności popularyzatorskiej. Prowadziła warsztaty, seminaria i wykłady dla nauczycieli oraz maturzystów np. biorących udział w Konkursie Wiedzy o Języku Polskim w 2017 i 2018 roku, była członkiem Okręgowej Olimpiady Literatury i Języka Polskiego.

Działalność organizacyjną w Uniwersytecie Opolskim przedstawiłam już wcześniej w punkcie: Sylwetka Kandydatki. Uniwersytet docenił swojego wieloletniego pracownika nagrodami Rektora, wystąpieniem o Medal Komisji Edukacji Narodowej (przyznany w 2000 roku) oraz Medal Srebrny za Długoletnią Służbę (przyznany w 2010 roku).

4. Monografia profesorska

Ukoronowaniem zainteresowań lingwodydaktyką jest ostatnia monografia książkowa Pani dr hab. Jolanty Nocoń, będąca Jej tzw. książką profesorską. Monografia „*Lingwodydaktyka na progu XXI wieku Konteksty-koncepcje-dylematy* (Opole 2018) jest pierwszym tak obszernym i syntetycznym dziełem przedstawiającym kompleksowo sytuację, w jakiej znalazła się edukacja językowo-komunikacyjna w języku polskim jako ojczystym w pierwszych dziesięcioleciach XXI wieku. Nie ulega wątpliwości, że zmiany dokonujące się we współczesnym świecie mają wpływ na młode pokolenie, a tym samym powinny mieć również wpływ na program edukacji językowej w szkole. Autorka dostrzega rozdźwięk między przeszłością, osadzoną w kulturze piśmienniczej i teraźniejszością, ukształtowaną przez nowe media, np. ikonicznością, zalewem potoczności, wulgaryzacją języka, wariantywnością gatunków itd. O bogactwie i zagrożeniach polszczyzny pisano już dużo wcześniej (por. Forum Kultury Słowa), ale dopiero dr. hab. Jolanta Nocoń przedstawiła konsekwencje tych procesów i postulowała zmiany ram programowych w edukacji językowo-komunikacyjnej młodego pokolenia Polaków polegające m. in. na rozszerzeniu treści kształcenia o nowe kanony komunikowania się i przeciwdziałaniu zaburzeniom w komunikacji językowej. Jest więc to spojrzenie na przemiany kulturowo-cywilizacyjne z punktu widzenia lingwodydaktyki, jej dorobku i dorobku innych dziedzin pokrewnych.

Wielce mówiący jest podtytuł publikacji: konteksty-koncepcje-dylematy, odpowiadający trzem rozdziałom monografii. W pierwszym rozdziale Autorka redefiniuje cele i zadania szkolnego polonisty w sytuacji, gdy uczniowie czerpią wzorce językowego komunikowania się głównie z mediów. Podkreśla konieczność działań polonisty w trzech obszarach edukacyjnych: uczenie odmiany literackiej języka polskiego (w formie ustnej i pisanej) oraz rozwijanie świadomości językowej ucznia, jednocześnie przeciwdziałanie niepożądanym

efektom pozaszkolnej socjalizacji językowo-komunikacyjnej i ostatni obszar to zaznajomienie uczniów z nowymi kanonami werbalnego komunikowania się, związanymi ze zmianami w kontekście kulturowo-komunikacyjnym. Analizując podstawy programowe i wybrane podręczniki Badaczka zauważa, że edukacja językowo-komunikacyjna na lekcjach języka polskiego skupia się przede wszystkim na uczeniu kompetencji, pomijając dwa następne obszary. Podkreśla polityczną marginalizację nauczania języka polskiego, w porównaniu z nauką języków obcych, mnogość reform i w konsekwencji wielość programów, podręczników i metodyk, obecność uczniów multilingwalnych i brak przygotowania glottodydaktycznego wielu polonistów. I chociaż w Zakończeniu (s. 159) dodaje: „*Nauczyciel języka polskiego powinien stać się dzisiaj w jakiejś mierze glottodydaktykiem skupionym na wspomaganie rozwoju językowego swoich wychowanków, którym język ojczysty (pierwszy) sprawia często nie mniejsze, choć inne problemy niż język obcy.*”, to w książce (i w konsekwencji także w bibliografii) brakuje mi przywołania chociażby kilku ważnych dla tej dyscypliny nazwisk i opracowań. Mam tu na uwadze glottodydaktykę polonistyczną, a przecież lingwodydaktyka i glottodydaktyka polonistyczna mają ze sobą wiele wspólnego.

W drugim rozdziale przedstawione zostały najważniejsze podejścia i koncepcje lingwodydaktyczne z przełomu XX i XXI wieku oraz ich wpływ na program kształcenia językowego. Wśród nich są omówione koncepcje ogólnodydaktyczne, ponadprzedmiotowe (podmiotowość/antropocentryzm, również integracjonizm/holizm) oraz odnoszące się tylko do kształcenia polonistycznego, zarówno językowego, jak i kulturowo-literackiego (systemocentryzm, normatywizm, komunikacjonizm i funkcjonalizm., tekstocentryzm). Nowatorstwo tej części monografii polega przede wszystkim na trzech autorskich propozycjach Badaczki związanych z typologią funkcyj-

nalności zadań dydaktycznych, koncepcją strategii zadaniowych opartych na rolach poznawczych (6 typów ról) oraz modelami kształcenia językowego.

W ostatnim rozdziale Autorka pokazuje przykładowe rozwiązania szczegółowych zagadnień edukacyjnych związanych ze zmianami w społecznej przestrzeni kulturowo-komunikacyjnej, np. zalewem potoczności, interdialektem młodzieżowym, interferencjami międzystylowymi, hybrydalnością stylową, zacieraniem się różnic między odmianą pisaną i mówioną polszczyzny, nowymi tekstami kultury itd. Nowe podejścia lingwodydaktyczne pokazuje na przykładzie opisu składniowego oraz nowych form komunikowania się. Podkreśla konieczność rozwijania przez nauczyciela kompetencji miękkich. Bliskie jest mi stanowisko Pani dr hab. Jolanty Nocoń wyrażone w Zakończeniu, że zmian w polszczyźnie nie należy traktować jako zagrożenie dla języka, ale jako szansę na wprowadzenie zmian w edukacji polonistycznej, nastawionej do tej pory przede wszystkim na kształcenie kulturowo-literackie.

W sumie monografia „*Lingwodydaktyka na progu XXI wieku Konteksty-koncepcje-dylematy*” Pani dr hab. Jolanty Nocoń dobrze świadczy o ogromnej wiedzy merytorycznej, nie tylko w zakresie lingwodydaktyki, lecz także wskazuje na Jej wysokie kwalifikacje z zakresu językoznawstwa stosowanego, pragmatyki lingwistycznej, metodyki nauczania języka polskiego i komunikacji interkulturowej.

5. Konkluzja

Cała dotychczasowa kariera zawodowa dr hab. Jolanty Nocoń jest przykładem harmonijnej syntezy tych czynników, których splotu oczekuje się od profesora tytularnego. Jej dorobek jest wartościowy, dojrzały, bardzo często nowatorski, nie tylko w wymiarze naukowym, ale i praktycznym. Są to wymiary podstawowe dla oceny osoby, ubiegającej się o uzyskanie tytułu naukowego. Zwracam również uwagę na wysiłek włożony w kształcenie młodej kadry

naukowej (doktorów i doktorantów) oraz kierowanie zespołami badawczymi. Jako uzupełnienie mojej wysokiej oceny dynamiki rozwojowej Kandydatki wspomnę jeszcze o Jej talentach organizowania życia naukowego w Opolu (konferencje naukowe, redagowanie lub współredagowanie serii *Język a Edukacja* i innych pozycji zbiorowych) i licznych funkcjach pełnionych w macierzystej Uczelni oraz poza nią.

Wziąwszy pod uwagę sformułowane wyżej oceny z pełnym przekonaniem rekomenduję Radzie Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Opolskiego wystąpienie z wnioskiem o nadanie Pani dr hab. Jolancie Nocoń tytułu naukowego profesora nauk humanistycznych.

Łódź, 06.05.2019 r.

prof. dr hab. Bożena Ostromecka-Frażczak